

УДК 35.072

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ СУСПІЛЬСТВА

ІЩЕНКО Микола Павлович

д.філос.н., професор, професор кафедри державного управління і соціально-політичних наук Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
E-mail: nikrav62@mail.ru

РУДЕНКО Іван Іванович

к.філос.н., доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Університет банківської справи», Черкаський навчально-науковий інститут

Анотація. Розглянуто взаємозв'язок категорій «публічне управління», «соціальна справедливість», «мир», «свобода», «консолідація суспільства», «соціальний прогрес» як принципів розвитку суспільства. Аргументовано, що ринкові відносини невіддільні від економічної свободи громадянина, яка відкриває умови для постійного підвищення якості і рівня життя людей. Доведено, що нові виклики ринкової економіки висувають три головні критерії соціальної справедливості, миру і свободи: скасування привілеїв; утвердження нових принципів розподілу доходів і багатства; захист економічних прав і свобод особистості.

Аннотация. Рассмотрена взаимосвязь категорий «публичное управление», «справедливость», «мир», «свобода», «консолидация общества», «социальный прогресс» как принципов развития общества. Аргументировано, что рыночные отношения неотделимы от экономической свободы гражданина, открывает условия для постоянного повышения качества и уровня жизни людей. Доказано, что новые вызовы рыночной экономики выдвигают три главных критерия социальной справедливости, мира и свободы: отмена привилегий; утверждение новых принципов распределения доходов и богатства; защита экономических прав и свобод личности.

Ключові слова: публічне управління, мир, соціальна справедливість, свобода, соціальний прогрес, економічна ефективність, консолідація суспільства.

Ключевые слова: публичное управление, мир, социальная справедливость, свобода, общественный прогресс, экономическая эффективность, консолидация общества.

Постановка проблеми. Науковий аналіз явищ і категорій «публічне управління», «соціальна справедливість» «мир», «свобода», «добробут», «консолідація суспільства», «соціальний прогрес» складають основу принципів розвитку суспільства і зміцнюють суверенітет держави. Саме ці феномени допомагають глибше зрозуміти сутність і зміст епохальних перетворень. В якості основних соціально-моральних цінностей свобода, соціальна справедливість і добробут людей виступають фундаментальним критерієм забезпечення і захисту громадянських і економічних прав соціально незахищених людей. У трансформаційний період загострюється питання про суперечність і єдність економічної ефективності і соціальної справедливості.

Боротьба за мир, свободу, справедливість і рівність є основним завданням громадянського

суспільства щодо публічного контролю за державними можновладцями у всіх країнах світу [1, с. 320]. Головним завданням держави є забезпечення публічного характеру управління соціально-економічним життям, щоб воно відповідало принципам свободи, соціальної справедливості і створення рівних можливостей для кожної людини, та державний захист тих, кого утискають в конкурентних умовах ринку.

Суперечливість суспільних відносин в українському суспільстві загострила проблеми публічного управління, справедливості, свободи і миру. Кожний відчуває, що важливий не тільки матеріальний достаток, а й справедлива оцінка діяльності людини, щоб краща робота краще нагороджувалась. Зокрема, утвердження соціальної справедливості зміцнює боротьбу за мир, демократію і свободу в будь-якому суспільстві.

Тому жодний політичний чи ідеологічний напрям не може обійти стороною поняття свободи і справедливості, не визначити свою точку зору з даного питання. Але треба створити умови для публічного управління гармонійним розвитком особистості, для справжнього народовладдя, щоб забезпечити ефективну економічну систему та механізми, що можуть гарантувати права громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Логіка суспільного розвитку висуває публічне управління, мир, свободу і соціальну справедливість на центральне місце в дослідженнях соціально-моральних цінностей. Їх впровадження в життя українців вимагає гарантування кожному громадянину суспільства визначеного рівня особистісних прав і свобод, виключення дискримінації людей за соціально-класовою, національною, расовою і іншими ознаками, підвищення їх добробуту.

Сьогодні зміни, що відбуваються в економіці України, вимагають здійснення їх політичного та соціально-філософського аналізу. Серед цих проблем основне місце займає проблема соціальної справедливості та її вплив на економічну ефективність. Найгостріше питання соціальної справедливості постає тоді, коли виникає необхідність зіставлення фактів реального життя з обіцянками суспільних інститутів, виявлення ступеня їх відповідності і напрацювання нових принципів функціонування органів влади.

Недостатньо дослідженим залишається розвиток багатьох форм власності, поява нових орієнтирів і цінностей соціальної сфери, що ставить завдання перед суспільством щодо формування системи соціально-економічної адаптації з врахуванням традицій, звичаїв і ментальності народу. Разом з тим непослідовність перетворень створює додаткові труднощі, в зв'язку з чим розробка проблем соціальної відповідальності в ринковому суспільстві набуває не тільки економічної, але й соціально-політичної, гуманітарної актуальності. Саме ці аспекти довго знаходились на периферії інтересу філософів і економістів.

Мета статті полягає в тому щоб розкрити взаємозв'язок миру, соціальної справедливості і свободи як конструктивної основи публічного управління розвитком українського суспільства. Це зумовлює необхідність довести, що проблема соціальної справедливості в ринковому суспільстві набуває не тільки економічної, але й соціально-політичної, морально-етичної, гуманітарної актуальності, що суперечність між економіч-

ною ефективністю і соціальною справедливістю є найскладнішою проблемою у взаємовідносинах між людьми. При цьому треба показати, що принципи свободи, соціальної справедливості вимагають публічного управління процесом становлення цивілізованого життя людей, розвитку економіки, забезпечення її демократичного характеру, реалізації прав і свобод людини. Принципи свободи і соціальної справедливості – це важливі соціально-економічні цінності, умови миру і консолідації суспільства, збереження суверенітету держави.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Публічне управління процесом дотримання принципу соціальної справедливості виступає єдиною гарантією миру, свободи, добробуту людей, консолідації суспільства, обов'язковим атрибутом соціального прогресу. Форми і способи їх реалізації об'єктивно детерміновані соціально-економічними, політичними, соціокультурними закономірностями і визначені ще у вченнях античних філософів. Так, ще в давньокитайській філософії в консервативному етико-політичному вченні Конфуція справедливість трактується як традиція, втілена в ритуалі і етиці, як виявлення волі «Неба». Наявність справедливості – це одна з неодмінних рис «благородного мужа», який відрізняється від «нижчих людей» - простолюдинів. Ідеї свободи і справедливості розроблені у філософській творчості Сократа, Платона, Аристотеля, Епікура. Останні показали зв'язок між свободою, доброчесністю, мудрістю і справедливістю. Справедливість, – каже Сократ, – і всяка інша добродійність є мудрість. Справедливі вчинки і взагалі всі вчинки, засновані на добродійності, прекрасні і добрі [2].

Категорія справедливості розглядається Аристотелем в тісному зв'язку з людською діяльністю, вчинками людей. Справедлива політика та, яка заснована на етиці та основі існуючих в суспільстві звичаїв. Метою політики є забезпечення щасливого життя громадян. Тобто, держава зобов'язана забезпечити громадянам справедливість [3, с. 325-328]. «Тільки дякуючи справедливості людина людині – бог, а не вовк», - писав Ф. Бекон, і далі: «справедливість полягає в тому, щоб не робити іншому того, чого не бажаєш собі» [4, с. 365]. Турбота за дотриманням справедливості має бути, на думку Канта, на передньому плані у всіх діях влади. Будь-які інші цілі та задачі є вторинними, підлеглими по відношенню до неї». Для І. Канта справедливість виступає як вираз обов'язку [5, с. 436]. Г.В.Ф. Гегель

свою концепцію справедливості тісно пов'язав з проблемою свободи.

Сучасна цивілізація все частіше звертається до етичної категорії «справедливість» в різних ситуаціях, в різних сферах суспільного життя. Будь-яка людина відчуває, що важливо не тільки те, щоб життя було кращим з точки зору матеріального достатку. Дуже важливо щоб воно було насправді справедливим, щоб здібності достойно оцінювалися.

Одним з основних напрямів забезпечення справедливості є справедливий характер владно-управлінських рішень на основі удосконалення системи публічного управління в Україні. Категорію «публічне управління» (англ. public management), яка замінила категорію «публічне адміністрування» (англ. public administration), вперше використано в Англії Десмондом Кілінгом у 1972р. Публічне управління спрямоване на найкращий спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики щодо її соціальної справедливості.

Публічне управління виступає основним механізмом реалізації і дотримання принципів свободи та соціальної справедливості. Воно включає в себе діяльність, яка забезпечує ефективне функціонування всієї системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування і передбачає широке залучення різних зацікавлених сторін до розробки та реалізації державної політики [6, с. 307-312].

Публічне управління лежить в основі функціонування всієї системи політичних інституцій і забезпечує вирішення окремих нагальних проблем бізнесу та фундаментальних проблем регулювання поведінки людей у всіх сферах суспільного життя країни. Якщо метою бізнесу є отримання прибутку, то соціальна справедливість вимагає додаткових витрат. Суперечність між економічною ефективністю і соціальною справедливістю є однією з найскладніших проблем у взаємовідносинах між людьми. Саме тут економіка тісно переплітається з соціальною психологією, традиціями країни, менталітетом різних народів. Зрозуміло, що найвищої ефективності суспільство досягає в умовах конкуренції. Саме конкуренція визначає хто сильніший, а хто слабший, часто не по своїй вині, та породжує проблему соціальної несправедливості.

Вживання людини в світовій цивілізації, нові виклики людству потребують постійного оновлення концепцій миру, справедливості і свободи як у глобальних вимірах, так і стосовно

реалій національного буття. І тут найдоцільнішою є класична ліберальна позиція поглядів на справедливість, яка складається з трьох головних ланок: проголошення свободи особи, визнання ринкового механізму, заперечення соціальної несправедливості взагалі, тому що вона знищує свободу людей.

Ускладнення цивілізаційного устрою способу життя показує тісний зв'язок економічної і політичної свободи [7, с. 277-278]. З одного боку, свобода економічних відносин є складовою частиною свободи в широкому розумінні, а тому вона самоцінна. З іншого боку, економічна свобода – це необхідний засіб досягнення політичної свободи і встановлення миру. Якщо їх немає, то, за М. Фрідменом загострюється суперечливість між ідеалом «справедливого розподілу» та ідеалом «особистої свободи». Саме на цій суперечності і руйнувалися всі спроби зробити «рівність результатів» панівним принципом організації суспільства. Тому кінцевим наслідком усіх таких спроб в різні часи в різних країнах завжди виявлявся терор [8].

Принцип соціальної справедливості лежить в основі миру, свободи і консолідації суспільства з його економічними механізмами отримання доходів і системою оподаткування. Людство упродовж своєї історії постійно шукає механізми для розв'язання суперечності між нерівною обдарованістю людей і розмірами належної їм власності, з одного боку, і бажанням бідних людей жити не гірше від інших – з другого. Практичним механізмом, що застосовується в різних країнах для вирівнювання доходів, є прогресивне оподаткування і розгалужена система державної соціальної підтримки найбідніших громадян.

Ступінь демократичності і цивілізованості тієї чи іншої країни визначається тим, наскільки високий рівень добробуту вона може забезпечити своїм громадянам, особливо бідним людям. Всі розвинені країни світу весь час намагаються знайти ту межу, за яку соціальна підтримка не повинна виходити, аби не підірвати основу основ розвитку економіки – бажання працювати, забезпечувати собі і своїй родині нормальне існування.

У пошуках оптимальної моделі публічного управління соціально-економічним розвитком необхідно поєднувати принципи централізованого перерозподілу доходів і удосконалення системи прав власності, що сприяла б добровільному обміну між людьми продуктами їх праці на основі взаємовигідних контрактів і без держав-

ного посередництва. Важливо ширше культивувати ідеї і принципи миролюбності, економічної свободи, гуманізму, моральних критеріїв ефективності ринкових процесів. Підкреслимо, що у найширшому розумінні справедливість означає наявність необхідних умов для нормального цивілізованого життя людей, розвитку економіки, забезпечення її демократичного характеру, реалізації прав і свобод людини.

Класичне визначення сутності і атрибутів свободи і справедливості має на увазі: 1) рівний розподіл обов'язків громадянства, тобто тих обмежень свободи, які необхідні для суспільного життя; 2) рівність громадян перед законом; 3) рівне користування перевагами, а не лише обмеженнями, які держава може запропонувати громадянам. Поза справедливістю немає миру, свободи особи і людської гідності, стабільного суспільства та прогресивного соціально-економічного розвитку.

Ідея відповідності, еквівалентності величини доходу витратам праці і капіталу становить основний зміст соціальної справедливості. Економічна діяльність людини, її результати, їх суспільна оцінка на ринку – це і є основа соціальної справедливості, яка відображає оцінку реально існуючої системи розподілу і формування доходів, її становлення з оптимальними принципами організації сфери розподілу доходів і заробітку [9, с. 502-503].

Принципи свободи і соціальної справедливості передбачають порівняльну, суб'єктивну оцінку людьми дійсного з точки зору його відповідності повному ідеалу. У цьому зв'язку можна говорити про те, що соціальна справедливість визначається системою оцінок і цінностей людей, моральними стандартами, тобто соціально-етичними вимогами до реально існуючих економічних відносин. Оцінка справедливості тих чи інших економічних процесів носить об'єктивний характер і при накладанні на об'єктивні умови є однією з суттєвих ознак публічного управління, публічності його економічних рішень і заходів.

Важливо створити ефективний державно-громадський механізм публічного управління процесом виконання принципу соціальної справедливості, щоб публічно регулювати всі правила поведінки на ринку. Треба переосмислити роль економічної свободи і ринкової економіки з точки зору пошуку ефективності і досягнення етичних цілей. І переконливими тут виглядають докази тих політиків, економістів, експертів, які стверджують, що мир, справедливість національ-

ної економіки, консолідація громадянського суспільства і соціальна безпека залежать від того, як дотримуються принципів соціальної справедливості у всіх сферах суспільного життя, в тому числі в економічних відносинах. Головний орієнтир в діяльності держави – стимулювання економічної активності, створення передумов, за яких кожна людина може своєю працею, енергією, ініціативою і талантом забезпечити достатні умови життя для себе і своєї сім'ї. Тому принципи справедливості мають бути покладені в основу соціально-економічної політики держави.

У ринковій економіці на перше місце виходить проблема створення рівних можливостей для кожної людини, реалізації її творчого і професійного потенціалу, забезпечення рівності всіх перед законом. Соціальна справедливість крім рівності можливостей, повинна включати й інший важливий компонент – державний соціальний захист і допомогу непрацевдатним, малозабезпеченим людям, тим, хто нездатний забезпечити собі сам гідне життя. Реалізація ефективних державних соціальних програм гарантує цивілізовані умови життя для кожної людини на рівні, не нижчому законодавчо встановленого прожиткового мінімуму. Але кожна людина сама зобов'язана підвищувати свій добробут шляхом власної діяльності.

У світовій цивілізації ринкові відносини невіддільні від економічної свободи громадян, що відкриває умови для постійного підвищення рівня життя людей. У ринковому господарстві людина сама турбується про соціальну справедливість на основі власної свободи і незалежності у житті, реалізації своїх економічних прав. Людина закономірно прагне до успіху і благополуччя. А досягнення цих цілей власними силами можливе лише в умовах демократії, миру, свободи і консолідації суспільства. Тому ринкова економіка висуває три головні критерії свободи і соціальної справедливості: 1) скасування привілеїв, що мають місце в командній економіці; 2) утвердження нових принципів розподілу нових доходів і багатств; перехід до такої державної політики, головним завданням якої стає захист економічних прав і свобод громадян.

Реалізація принципу соціальної справедливості за ринкових умов передбачає диференціацію доходів різних працівників, без чого неможливо створити достатньо сильні стимули до економічної діяльності. Диференціація доходів прямо впливає з ринкових відносин. Величину доходів при цьому встановлює конкурен-

ція на ринку товарів і робочої сили. Держава регулює доходи через систему оподаткування, пом'якшуючи об'єктивно неминучу нерівність в доходах. Діє «знаменита» формула: «Справедливість – через податки, ефективність – через ринок».

Проблеми справедливості і несправедливості в ринковій економіці проявляються також через суперечність між економічною ефективністю і соціальною справедливістю. У будь-якій суспільно-економічній системі існують об'єктивні обмежувачі рівня диференціації доходів, тобто допустимі межі нерівності доходів у соціальному, економічному й політичному плані. Необхідність диференціації в доходах, з одного боку, і наявність об'єктивних обмежувачів нерівності, з другого, – реально існуюча соціоекономічна дилема в сучасній економіці України.

Тут дієвими є соціальні обмежувачі диференціації доходів, пов'язані із зниженням початкового рівня задоволення потреб населення. Диференціація доходів неминуче спричиняє гострі проблеми, соціальну та майнову поляризацію людей, що викликає погіршення морально-психологічного клімату в суспільстві, призводить до війни, до боротьби соціальних груп. А політичні обмежувачі диференціації доходів, пов'язані з можливістю загострення політичної ситуації в суспільстві. Тому визнання меж прийнятої в суспільстві диференціації доходів стає одним із центральних орієнтирів при проведенні державної соціальної політики, політики регулювання доходів.

Суперечність між економічною ефективністю та соціальною справедливістю багатоаспектна. Вона є однією з центральних серед соціально-економічних проблем українського суспільства. Тільки шляхом поліпшення стану справ в економіці, підвищення ефективності виробництва можна на ділі забезпечити більшу свободу і рівність, більшу безпеку і вищий рівень добробуту для всіх членів суспільства.

Висновки. Такі феномени як мир, публічне управління, свобода, справедливість, добробут є необхідними умовами для нормального цивілізованого розвитку економіки, забезпечення її демократичного характеру, реалізації прав і свобод людини. Публічне управління економічною діяльністю людей, її результатами, їх публічна оцінка і контроль на ринку – це основа соціальної справедливості. Хто ефективніше працює і діє на ринку, той відповідно і краще забезпечує свій добробут. Досягнення миру і свободи, консолідація українського суспільства, підвищення матеріального добробуту людей і забезпечення більшої справедливості при розподілі доходів ґрунтуються на перспективах динамічного підвищення ефективності суспільного виробництва. Стати розвинутою європейською країною можна тільки шляхом оптимізації публічного управління політичним і соціально-економічним розвитком, розширенням національного виробництва і підвищенням матеріального добробуту людей.

Список використаних джерел:

1. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. У 2 т. Пер. з англ. - Т. 2. - К., 1994.
2. Античные философы: свидетельства, фрагменты, тексты. - К., 1955.
3. Аристотель. Сочинения: в 4 т. - М., 1983. - Т. 4, с. 325-328.
4. Бекон Ф. Сочинения в двух томах. - М., 1977. - Т.1, с. 365.
5. Кант И. Сочинения в 6 т. - М., 1965. - Т. 4, с. 436.
6. Іщенко М. П. Людина у Всесвіті і світовій цивілізації: монографія / М. П. Іщенко, І. І. Руденко; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю.А., 2013. – 458 с.
7. Іщенко М. П. Філософія науки: питання теорії і методології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. П. Іщенко, І. І. Руденко ; за ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – К. : УБС НБУ, 2010. – 442 с.
8. Фридмен и Хайек о свободе.- Минск, 1990. – 126 с.
9. Іщенко М. П., Іщенко О. М. Соціально-політична енциклопедія: За ред. д-ра філос. наук, проф. М. П. Іщенка. – Ч.: «Інтроліга TOP», 2012. – 636 с.